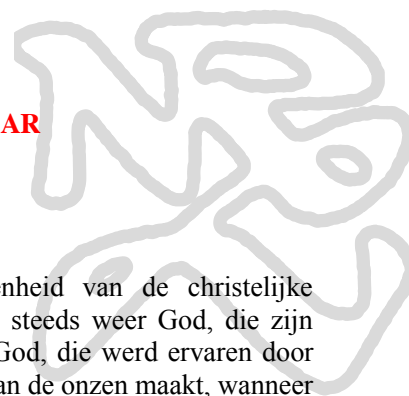

GODS BARMHARTIGHEID IN DE LITURGIE VAN HET KERKELIJK JAAR

“...WANT EEUWIG IS ZIJN ERBARMEN...”

De goddelijke barmhartigheid vormt een sterke, karakteristieke eigenheid van de christelijke openbaring. Vanaf het begin tot aan het einde van de Bijbel vinden we steeds weer God, die zijn tederheid toont ten opzichte van de menselijke ellende. De barmhartige God, die werd ervaren door Israël gedurende zijn lange geschiedenis, gaat zo ver, dat Hij zich tot een van de onzen maakt, wanneer zijn Woord vlees wordt. Jezus toont ons het gelaat van de goddelijke barmhartigheid, die zich ontfermend neerbuigt tot de mens in diens ellende, tot aan het delen van diens menselijke natuur, zelfs in de dood. Verder had God niet kunnen gaan in zijn zoektocht vol barmhartigheid naar de verloren mens.

In haar liturgie roept de Kerk dit feit voortdurend in herinnering en viert ze het. In het liturgisch jaar doet de Kerk ons tijdens de advent uitzien en vragen naar *“Hem die Gij in uw barmhartigheid en trouw aan het verloren mensengeslacht als Verlosser hebt beloofd”* (adventsprefatie Missale Romanum, 1962). In de kersttijd zingt de Kerk: *“De Heer is steeds barmhartig, zijn genade onbeperkt”* (Ps. 130, 7). Op Openbaring van de Heer houdt de liturgie ons ter overweging voor: *“Hij is voor de vromen een licht in de nacht, weldadig barmhartig, rechtvaardig”* (Ps. 112, 4).

Het plechtig begin van de veertigdagentijd, op Aswoensdag, vangt aan met de antifoon: *“Heer, Gij zijt vol ontferming voor allen en hebt geen afkeer van wat Gij hebt gemaakt...”*. En op Goede Vrijdag, wanneer de barmhartige liefde zijn hoogtepunt bereikt, wordt voor het Kruis deze ene uitroep herhaald: *“Heilige Onsterfelijke, ontferm U over ons”*. Wanneer de liturgie het paasmysterie viert in de heilige nacht, lijkt haar lyriek geen grenzen meer te kennen, als zij uitroept: *“Hoe mateloos groot was uw goedheid voor ons!... O onschatbaar bewijs van uw liefde: om de slaaf vrij te kopen hebt Gij de Zoon prijsgegeven!... Gelukkige schuld, waaraan wij de Verlosser danken!”* En zo zijn de vijftig dagen van Pasen voor de Kerk nog niet voldoende om vreugdevol Gods barmhartigheid te bezingen: *“De aarde is vol van de barmhartigheid des Heren”* (4de zondag van Pasen); ook de andere dagen van het jaar zijn niet genoeg om die barmhartigheid te ervaren (*“[wij] ondervinden ... dagelijks de weldaden van uw liefde, meer nog...”*: Prefatie VI van de zondagen door het jaar), – niet genoeg om er dank voor te zeggen (*“Want in uw barmhartigheid hebt Gij de wereld zo zeer liefgehad dat Gij ons de Verlosser hebt gezonden”*: Prefatie VII van de zondagen door het jaar: *“Want Gij hebt in uw goedheid de mens geschapen en hem, toen hij terecht was veroordeeld, uit barmhartigheid verlost”*: Algemene Prefatie II).

Wanneer de liturgie zich tot God richt, bedient zij zich meestal van aanspreektitels, die hun oorsprong vinden in het gewijde taalgebruik en met de Bijbel harmoniëren. God wordt aangeroepen als de almachtige, de eeuwige, maar in het Romeins Missaal wordt bij de almacht meer dan twintig keer de barmhartigheid gevoegd, in de gedurfde, korte aanroeping: *“Almachtige en barmhartige God... Moge de almachtige God zich over ons ontfermen”*.

Dit komt voort uit het feit, zowel dat het gebed van de Kerk haar voedingsbodem vindt in de Bijbel, alsook dat de liturgie ons in de wekelijkse en dagelijkse lezing uit de Bijbelse boeken onderricht en laat zien wat Gods barmhartigheid betekent. Beginnend bij Adams schuld (1ste zondag veertigdagentijd, jaar A), gevolgd voor het verbond na de zondvloed (1ste zondag veertigdagentijd, jaar B), verdergaand vanaf Abraham (2de zondag veertigdagentijd, jaar A, B en C) tot aan Mozes (3de zondag veertigdagentijd, jaar A, B en C), worden Gods hart en zijn naam aan ons geopenbaard: *“De Heer! De Heer is een barmhartige en medelijdende God, groot in liefde en trouw”* (Ex. 34, 6, Allerheiligste Drie-eenheid, jaar A). De passages over de verlossing ondanks de zonde, over het verbroken verbond, dat zonder ophouden door Gods vrije initiatief wordt hernomen (4de zondag veertigdagentijd, jaar A, B en C; 5de zondag veertigdagentijd, jaar A, B en C; Paaswake, 4de lezing), over de heilsbelofte die zich uitstrekt tot alle mensen (Openbaring van de Heer; 2de zondag veertigdagentijd, jaar A, 1ste lezing; Goede Vrijdag, 1ste

lezing; Paaswake, 5de lezing), – al deze passages vormen dag na dag de doorgaande lijn van Israëls geschiedenis, die aan het nieuwe volk wordt voorgehouden, en die zijn hoogtepunt vindt in het leven, de woorden en de dood van Jezus. Hij verkondigt het Evangelie van de barmhartigheid, Hij openbaart dat God de “rentmeester” is die aan zijn schuldenaar de schulden kwijtscheldt (24ste zondag door het jaar, jaar A), de “Vader” die bezorgd uitziend naar de terugkomst van de verloren zoon (4de zondag veertigdagentijd [en 24ste zondag door het jaar], jaar C), de “herder” die op zoek gaat naar het verloren schaap (Heilig Hart, jaar C). “Want God heeft allen in ongehoorzaamheid opgesloten om allen in te sluiten in zijn ontferming” (Rom. 11, 32, 20ste zondag door het jaar, jaar A), hetgeen het Eucharistisch Gebed IV op eigen wijze uitdrukt: “In uw barmhartigheid immers zijt Gij allen te hulp gekomen, opdat wie zoeken, U zouden vinden” (Klein Missaal, 2014, p. 69).

Als dan de Liturgie van het Woord het gelaat toont van een God die barmhartig is, dan kunnen wij niet anders dan onze eigen ellende als zondige schepsels erkennen om zo Gods barmhartigheid af te smeken en te verhoppen, en door Jezus Christus, de “barmhartige Hogepriester” (Hebr. 2, 17; Opdracht van de Heer in de tempel, 2 februari) in dankzegging belijden, dat God helend en omvormend in ons handelt. Dit is de opdracht die de liturgie ons geeft: zij maakt ons bewust van onze ellende en laat ons de hulp vragen inroepen van de Enige die ons kan redden. Zij doet dit met de woorden van de armen en ellendigen uit het Evangelie, aan wie Jezus het gezicht, het bewegen en het leven teruggeeft: “Kyrie, eleison”, “Domine, miserere”, “Heer, ontferm U”; “Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, de multitudine miserationum tuarum sperantibus...”, “En ook voor ons, zondaars, die U willen dienen en die hopen op uw overvloedige ontferming...”. Maar tegelijkertijd nodigt de liturgie ons uit om te allen tijde en op iedere plaats dank te zeggen voor het “opus Dei misericordiae”, “het werk van Gods barmhartigheid”, dat zijn einddoel en ontwikkeling vindt in het “paschale salvationis opus”, “het heilswerk van Pasen” (paaswake).

De Mis vormt niet het geheel van de liturgie. De eucharistische dankzegging vindt haar dagelijkse weerklink verder in de vertrouwde woorden zowel van het Benedictus, de lofzang van Zacharias: “per viscera misericordiae Dei nostri, in quibus visitavit nos Oriens ex alto”, “Dank zij de innige barmhartigheid van onze God, die als een nieuwe dag voor ons zal opgaan”], als van het Magnificat, de lofzang van Maria: “Misericordia eius in progenies et progenies timentibus eum”, “Barmhartig is Hij tot in lengte van dagen voor ieder die Hem erkent”], en in de onophoudelijke uitnodiging van de psalmist: “Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in saeculum misericordia eius”, “Dankt de Heer om zijn goedheid, want eeuwig is zijn erbarmen”.

(Toelichting van de Congregatie voor de Goddelijke Eredienst en de Regeling van de Sacramenten bij de publicatie van het Misformulier over de barmhartigheid van God, in: *Notitiae*, 30 (1994), p. 515-519)